

Prof. UAM dr hab. Katarzyna Segiet
Wydział Studiów Edukacyjnych
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu

Poznań, 21.07.2023 r.

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pani mgr Moniki Knychalskiej - Zbierańskiej pt. *Aspiracje życiowe młodzieży z zaburzeniami przetwarzania słuchowego i ich uwarunkowania środowiskowe – konteksty wsparcia społecznego*, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Ewy Syrek, Uniwersytet Śląski, Katowice 2023.

Pani mgr Monika Knychalska – Zbierańska podjęła w swojej rozprawie problem aspiracji życiowych młodzieży z zaburzeniami przetwarzania słuchowego (APD) i ich uwarunkowań środowiskowych w aspekcie wsparcia społecznego. Realizacja pracy bazuje na holistycznym ujęciu tematyki aspiracji, która łączy kontekst pedagogiczny, psychologiczny i socjologiczny. Do analiz problematyki badawczej włączono także konteksty oddziaływań środowiskowo – społecznych. Szczególne miejsce zajmują trzy podstawowe środowiska wychowawcze, rodzina, szkoła i grupa rówieśnicza. Jest to praca empiryczna z pedagogiki. Autorka obejmuje swoimi badaniami następujące obszary rozważań teoretyczno – badawczych z zakresu: pedagogiki społecznej, socjologii edukacji, pedagogiki młodzieży, pedagogiki specjalnej, psychopedagogiki dziecka.

Komentarz do przedstawionej recenzji rozprawy doktorskiej obejmuje:

1. Ocenę struktury pracy
2. Merytoryczną ocenę rozprawy
3. Uwagi szczegółowe
4. Wniosek końcowy

1. Struktura pracy

Przedstawiona do recenzji praca liczy 371 stron. Praca składa się z wprowadzenia, sześciu rozdziałów ujętych w dwie części. Cztery pierwsze rozdziały mają charakter teoretyczny, rozdział piąty przedstawia metodologię badań własnych. Rozdział szósty prezentuje materiał empiryczny. Całość kończy podsumowanie i implikacje dla praktyki społeczno – pedagogicznej oraz stosowna bibliografia, spis tabel, spis wykresów i aneksy.

We *wprowadzeniu* Autorka pracy uzasadnia wybór obranej problematyki. Określa przedmiot badań pracy, jej cel, strukturę wyjaśniając jej logikę i sens.

W rozdziale pierwszym pracy zatytułowanym *Problematyka aspiracji – analiza interdyscyplinarnej literatury przedmiotu* Autorka omówiła zagadnienie aspiracji podejmowanej przez przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych, także w kontekście wartości. Prezentując to zagadnienie przyjmuje na potrzeby pracy następujące ujęcie definicyjne aspiracji, które rozumie jako: *zespoły celów, dążeń, zamierzeń i zainteresowań jednostki, które wpływają na jej zachowania i postawy, kształtują jej dalszą drogę życiową, zmieniają się pod wpływem prezentowanych wartości oraz są determinowane przez czynniki pedagogiczne, psychologiczne i socjologiczne* (s. 26 – 27). Następnie przedstawiono i scharakteryzowano rodzaje, strukturę i dynamikę aspiracji. Dokonano próby usystematyzowania wiedzy dotyczącej uwarunkowań aspiracji młodzieży. Autorka wskazała i opisała konteksty uwarunkowań środowiskowych, osobowościowych (psychologicznych) i pedagogicznych. Istotna jest w tych rozważaniach kwestia zaprezentowania wybranych badań nad aspiracjami.

Rozdział drugi rozprawy zatytułowany *Młódzież jako kategoria* zawiera analizę obrazu młodzieży współczesnej w kontekście pedagogiki społecznej oraz „młodzieży”, „młodości” jako wieloaspektowej kategorii w literaturze. Przedstawiono i scharakteryzowano specyfikę okresu dorastania, zwanego okresem adolescencji jako ważnego etapu w życiu każdego człowieka. Szczególnie podkreślono uwagę na rolę środowiska w kształtowaniu tożsamości człowieka w ponowoczesnym świecie. W prezentowanym okresie rozwoju człowieka wyjaśniono, że dziecko dopasowuje się do zmian, jakie zachodzą w jego rozwoju fizycznym, emocjonalnym i społecznym. Młody człowiek tworzy nową definicję siebie samego w ponowoczesności. Uczy się także nowej relacji z samym sobą. Wskazano także, że jest to okres wielu zmagania, problemów i trudności młodego człowieka. Dlatego tak ważne jest wsparcie tej osoby przez najbliższych i środowiska.

Rozdział trzeci rozprawy pt. *Wsparcie społeczne – wybrane zagadnienia*, Autorka prezentuje definicje, rodzaje wsparcia społecznego oraz jego modele. W sposób syntetyczny Autorka zaprezentowała znaczenie wsparcia społecznego w działaniach na rzecz jednostki i jego środowiska życia. Podsumowując swoje rozważania na temat wsparcia społecznego, słusznie pokreśliła, iż w konkretnym przypadku rzadko oferowany jest tylko jeden rodzaj wsparcia. Na potrzeby swojej pracy rozumie wsparcie społeczne jako: *interakcję*. Wyjaśniono termin, iż *Relację wsparcia można uważać jako formę kontaktu interpersonalnego, co sprawia, że uczestniczące w nim strony wpływają swoją indywidualnością na dynamikę, tego procesu, warunki ewaluacji oraz na charakterystykę zachodzących interakcji. Wówczas istotą wsparcia społecznego jest wskazanie danej osobie możliwości, wspieranie jej w rozwoju, poszerzanie horyzontów, co realnie wpływa na jej umiejętność sterowania swoim życiem, co wyraźnie wskazuje na podmiotowy charakter wsparcia społecznego, gdzie docenia się i dostrzega tożsamość oraz świadomość autonomii jednostki* (s.120).

W rozdziale czwartym rozprawy *Zaburzenia przetwarzania słuchowego – implikacje teoretyczne i praktyczne* zwrócono uwagę, że w kontekście możliwości podejmowania i realizacji pełnego uczestnictwa społecznego, w aspekcie oddziaływania na młodzież systemów szkolnych i uruchamianych przez nie procesów socjalizacji edukacyjnej, istotnym zagadnieniem są *zaburzenia przetwarzania słuchowego (APD)*, ich następstwa, wpływ i implikowane przez nie trudności w funkcjonowaniu młodzieży w rodzinie, w grupie rówieśniczej oraz szkole. Podano definicję terminu zaburzeń przetwarzania słuchowego, charakterystykę APD, etiologię, symptomatologię oraz proces diagnostyczny zaburzeń przetwarzania słuchowego. Opisano możliwości rehabilitacji wyższych funkcji słuchowych, omówiono istotę i metodykę prowadzenia kompleksowych treningów słuchowych, ale też inne strategie zaradcze, m.in. strategie kompensacyjne.

Część druga pracy ma charakter empiryczny i obejmuje metodologię oraz analizę i interpretację badań własnych. Rozdział piąty pt. *Metodologia badań własnych* przedstawia przedmiot, cel badań, problemy badawcze, metody, techniki i narzędzia badawcze. W rozdziale tym opisano zastosowane podczas badań autorskie kwestionariusze ankiety do badania aspiracji życiowych młodzieży oraz do badania nauczycieli i lekarzy w kontekście postrzegania uczniów z APD, wiedzy na temat zaburzeń przetwarzania słuchowego oraz pomocy psychologiczno – pedagogicznej skierowanej dla uczniów z APD. W rozdziale opisano teren badań, organizację i przebieg etapów badań. Głównymi celami podjętymi w pracy są cel poznawczy, który ma umożliwić *poznanie aspiracji życiowych młodzieży z*

*APD w aspekcie ich uwarunkowań w środowisku życia i kontekstach wsparcia społecznego oraz cel praktyczny stanowiący projekt modelowego sposobu postępowania w pracy terapeutycznej i opiekuńczo – wychowawczej z dzieckiem z zaburzeniami przetwarzania słuchowego dla rodziców i nauczycieli, co będzie miało przełożenie na kształtowanie się aspiracji życiowych młodzieży z APD oraz udzielanie im wsparcia społecznego (s. 155 – 156). Sformułowano główny problem badawczy, który dotyczy uzyskania odpowiedzi na pytanie: *Jakie są aspiracje życiowe młodzieży z zaburzeniami przetwarzania słuchowego (APD) i ich uwarunkowania środowiskowe analizowane w kontekstach wsparcia społecznego? Do problemu głównego podano trzy problemy szczegółowe: Jakie są aspiracje życiowe młodzieży z zaburzeniami przetwarzania słuchowego?; Jakie są uwarunkowania aspiracji życiowych młodzieży z zaburzeniami przetwarzania słuchowego w środowisku życia?; Jaka jest możliwość pozyskania wsparcia społecznego przez młodzież z zaburzeniami przetwarzania słuchowego i ich rodziny w środowisku życia?* (s. 156 – 157).*

W realizacji projektu badawczego zastosowano model jakościowo – ilościowy. Oba podejścia się uzupełniają stwarzając Autorce pracy analizę podjętego tematu badań. Pozwoliło to na lepsze poznanie i zrozumienie aspiracji osobistych młodzieży z zaburzeniami przetwarzania słuchowego, także w kontekście wsparcia społecznego. W ramach badań jakościowych posłużono się metodą indywidualnych przypadków, która jest często polecana przy stosowaniu triangulacji metod.

W projektowanych badaniach zastosowano studium przypadku. Uczestniczyło w badaniu 14 rodzin z województwa śląskiego i łódzkiego. Posłużono się następującymi technikami pozwalającymi Autorce uzyskać wyczerpujących informacji i opinii, są to: analiza treści dokumentów, badania kwestionariuszowe, skale, obserwację swobodną oraz wywiady pogłębione. Do zbadania aspiracji osobistych młodzieży z zaburzeniami przetwarzania słuchowego, zastosowano autorski kwestionariusz ankiety oraz analizę treści krótkiej rozprawki, pt. „Kim będę, gdy dorosnę?”. Diagnoza funkcjonowania badanej młodzieży w środowisku szkolnym została przeprowadzona przy zastosowaniu następujących narzędzi: Kwestionariusz „Ja i moja Szkoła” autorstwa Elżbiety Skrzypek - Śliwińskiej, kwestionariusz „Klasa wobec mnie”, „Ja wobec klasy”, których autorami są Elżbieta Zwierzyńska i Andrzej Matuszewski i „Kwestionariusz wsparcia Edukacyjnego (KWE) autorstwa Piotra Gindrycha. Do badania samooceny wykorzystano kwestionariusz L. Niebrzydowskiego „Jaki jesteś”. W celu zbadania środowiska rodzinnego wykorzystano Skalę Postaw Rodzicielskich w opracowaniu M. Plopy (wersja dla rodziców i młodzieży). Wymienione obszary diagnostyczne łączy w sobie „Skala Oceny Wsparcia Społecznego w

adaptacji Danuty Zarzyckiej, Bożeny Śpila, Ilony Wrońskiej i Marty Makary – Studzińskiej. Badania zostały uzupełnione o analizę treści dokumentów (zwłaszcza medyczna stanowiąca wyniki diagnozy zaburzeń przetwarzania słuchowego), wywiad z rodzicem oraz obserwację swobodną.

W projekcie badawczym zastosowano również badania ilościowe, w ramach których posłużono się metodą sondażu diagnostycznego. Jako technikę wykorzystano kwestionariusz ankiety.

Badania związane z analizą indywidualnych przypadków młodzieży i ich rodzin zostały przeprowadzone w Centrum Diagnostyki i Terapii w filiach w Katowicach, Dąbrowie Górniczej oraz w Częstochowie, w Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej w Radomsku oraz w Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej w Piotrkowie Trybunalskim. Badania w których uczestniczyła młodzież z zaburzeniami przetwarzania słuchowego oraz jej rodzice trwały w latach 2017/2018.

Z kolei badania wykonywane w ramach sondażu diagnostycznego, dotyczące postrzegania uczniów z zaburzeniami przetwarzania słuchowego przez nauczycieli oraz wiedzy pedagogów, prowadzono na terenie dziesięciu szkół podstawowych w Radomsku. Ostatecznie zakwalifikowano do analizy 328 kwestionariuszy ankiet wypełnionych przez nauczycieli. Dobór próby badawczej miał charakter celowy.

Rozdział szósty rozprawy zatytułowany *Aspiracje życiowe młodzieży z zaburzeniami przetwarzania słuchowego i ich uwarunkowania środowiskowe – konteksty wsparcia społecznego – analiza i interpretacja wyników badań własnych* zawiera szczegółowe opisy i wykresy ilustrujące trzy wzajemnie powiązane ze sobą obszary badawcze. W pierwszym przedstawiono analizę indywidualnych przypadków w zakresie aspiracji życiowych młodzieży z zaburzeniami przetwarzania słuchowego w środowisku życia w kontekście wsparcia społecznego. Opisano w nim skutki występowania dysfunkcji w obrębie modalności słuchowej, które odnoszą się wtórnie do problemów w komunikacji oraz znacznie zaburzonych relacji społecznych i funkcjonowania w sferze emocjonalnej, w tym z poczuciem własnej wartości. W drugim obszarze badań przedstawiono opinie pedagogów/ nauczycieli na temat uczniów z APD, by w części dalszej móc wypracować propozycję modelowego/terapeutycznego postępowania z uczniem. W trzecim obszarze badań ukazano udział lekarzy specjalistów w organizowaniu pomocy psychologiczno – pedagogicznej dla uczniów z APD.

Analiza wyników badań własnych Autorki oraz przeczytana literatura przedmiotu, pozwoliła stwierdzić, że młodzież borykająca się z zaburzeniami przetwarzania słuchowego

niejednokrotnie musi się zmierzyć z problemami w zakresie mowy i komunikacji, funkcjonowania poznawczego, emocjonalnego i społecznego. Trudności te mają wpływ negatywnie na jakość życia pacjentów oraz pełnienie ról społecznych. Zauważalna jest zatem potrzeba podejmowania diagnozy funkcjonalnej, bio-psycho-społecznej oraz wprowadzenie strategii zaradczych i profilaktycznych w środowisku życia. W podsumowaniu pracy ukazano konkretne obszary wymagające działań naprawczych oraz wnioski. Nie bez znaczenia dla oceny pracy są zaproponowane implikacje dla praktyki i opracowane przez Autorkę broszurki informacyjne dla rodziców, lekarzy i przygotowany cykl szkoleń dedykowany specjalistom celem poprawy jakości życia osób z zaburzeniami przetwarzania słuchowego.

2. Merytoryczna ocena rozprawy

Pracę przeczytałam z dużym zainteresowaniem. Jest to rozprawa z pedagogiki (pedagogiki społecznej, socjologii edukacji, pedagogiki młodzieży, pedagogiki specjalnej, psychopedagogiki dziecka). Głównym problemem badawczym pracy były aspiracje życiowe młodzieży z zaburzeniami przetwarzania słuchowego (APD) i ich uwarunkowania środowiskowe analizowane w kontekstach wsparcia społecznego. Słusznie Autorka zaznacza, że podjęte badania nie wyczerpują w całości omawianego zagadnienia, aczkolwiek stanowią one już pewną inspirację do dalszych pogłębionych badań. Praca jest interesującą analizą badawczą poszerzającą obszar innowacji pedagogicznych w praktyce pomocowej i terapeutycznej. Całość stanowi ciekawą, wartościową narrację.

3. Uwagi szczegółowe

W wyniku analizy bardzo rzetelnie opracowanej pracy doktorskiej mam pewną sugestię dotyczącą rozdziału piątego pt. *Metodologia badań własnych*. Pojawia się informacja, że w projekcie badawczym zastosowano również badania ilościowe, w ramach których posłużono się metodą sondażu diagnostycznego. Nie sformułowano zmiennych, wskaźników i hipotez badawczych. Uważam, że dobrze byłoby tą kwestię poszerzyć o informację, w której Autorka pracy uzasadnia rezygnację z przedstawienia zmiennych, wskaźników i hipotez badawczych. powołując się na koncepcje uczonych z metodologii badań pedagogicznych opowiadających się za taką opcją. Analiza pracy od strony formalnej ujawnia drobne uchybienia edytorskie. Uwagi te nie obniżają wartości merytorycznej i metodologicznej rozprawy doktorskiej Pani mgr Moniki Knychalskiej – Zbierańskiej.

Recenzowana praca doktorska Pani mgr Moniki Knychalskiej – Zbierańskiej pt. *Aspiracje życiowe młodzieży z zaburzeniami przetwarzania słuchowego i ich uwarunkowania środowiskowe – konteksty wsparcia społecznego*, Katowice 2023, jest w mojej ocenie ważną pozycją w polskiej literaturze z dziedziny pedagogiki, pedagogiki społecznej, socjologii edukacji, pedagogiki młodzieży, pedagogiki specjalnej, psychopedagogiki dziecka. Rozprawa jest przygotowana rzetelnie, logicznie, czytelnie i bardzo starannie od strony teoretyczno – metodologicznej.

Proponuję przygotowanie rozprawy do druku i wyróżnienia, Rozprawa doktorska Pani mgr Moniki Knychalskiej – Zbierańskiej realizuje poważny zamysł pedagogiczny w zakresie wsparcia społecznego i poprawy jakości życia osób z zaburzeniami przetwarzania słuchowego.

4. Końcowy wniosek

Praca stanowi cenny wkład w badania pedagogiczne dotyczące aspiracji życiowych młodzieży z zaburzeniami przetwarzania słuchowego (APD) i ich uwarunkowań środowiskowych w aspekcie wsparcia społecznego.

Stwierdzam, że rozprawa doktorska Pani mgr Moniki Knychalskiej – Zbierańskiej pt. *Aspiracje życiowe młodzieży z zaburzeniami przetwarzania słuchowego i ich uwarunkowania środowiskowe – konteksty wsparcia społecznego* odpowiada warunkom i wymaganiom stawianym w Ustawie o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 (Dz. U. Nr. 65poz. 595, z późniejszymi zmianami), zgodnie z którą jest prowadzone to procedowanie, dlatego upoważnia mnie to do wniosku o dopuszczenie Pani mgr Moniki Knychalskiej – Zbierańskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Katarzyna Segiet

